

## **ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΝΤΑΣ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΑΤΟΙΚΙΑ (Φεβρουάριος 2006)**

**Συγγραφέας:** ΚΥΡΙΑΚΟΣ Π. ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ

I. Η σημασία της έμμεσης κατοχύρωσης της περιβαλλοντικής προστασίας στο άρθρο 8 ΕΣΔΑ

Το Ελληνικό Σύνταγμα ανήκει, μετά την αναθεώρηση του 2001, στον κύκλο των ευρωπαϊκών Συνταγμάτων που κατοχυρώνουν ρητά [\[ii\]](#) δικαίωμα – και όχι μόνο κρατική υποχρέωση – στην προστασία του περιβάλλοντος. Ωστόσο, η προστασία του περιβαλλοντικού αγαθού σε υπερνομοθετικό επίπεδο μπορεί να επιτευχθεί όχι μόνο με την άμεση κατοχύρωση ενός τέτοιου δικαιώματος, αλλά και με την παράπλευρη ρυθμιστική εμβέλεια κανόνων και αρχών που ρητώς αφορούν άλλα προστατευόμενα αγαθά [\[iii\]](#). Η ερμηνευτική πλήρωση τέτοιων ρυθμίσεων μπορεί να οδηγήσει σε έμμεση κατοχύρωση του δικαιώματος στο περιβάλλον, η οποία κατ' αποτέλεσμα να μη υπολείπεται της ευθείας κατοχύρωσης ενός τέτοιου δικαιώματος.

Εξέχον παράδειγμα έμμεσης υπερνομοθετικής προστασίας του περιβάλλοντος αποτελεί το άρθρο 8 ΕΣΔΑ σχετικά με τον σεβασμό της κατοικίας και της ιδιωτικής/οικογενειακής ζωής, όπως αυτό έχει ερμηνευθεί από το ΕΔΑΔ σε σειρά σημαντικών αποφάσεών του. Σε αυτή τη νομολογία εντάσσεται και η απόφαση *Gómez κ. Ισπανίας* της 16ης.11.2004 [\[iii\]](#), η οποία παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για δύο κυρίως λόγους. *Πρώτον*, συγκεφαλαιώνει και συστηματοποιεί με τον αρτιότερο μέχρι σήμερα τρόπο τη δογματική σύνδεση μεταξύ προστασίας της κατοικίας και προστασίας του περιβάλλοντος. *Δεύτερον*, εφαρμόζει αυτή την ερμηνευτική εκδοχή της κατοικίας στο καίριο και για τις ελληνικές οικιστικές περιοχές τουριστικού ενδιαφέροντος (νησιά, και όχι μόνο) ζήτημα των αδειοδοτήσεων λειτουργίας καταστημάτων νυχτερινής διασκέδασης [\[iv\]](#).

Τα συμπεράσματα που μπορεί να εξαχθούν από αυτή τη νομολογία είναι αξιοποιήσιμα από τα ελληνικά δικαστήρια και για την ερμηνεία του άρθρου 24 Σ., στο πλαίσιο τόσο διοικητικών όσο και ιδιωτικών διαφορών, καθώς η *κανονιστική αλληλεξάρτηση* των συνταγματικών και των διεθνών κανόνων [\[v\]](#) είναι κατά μείζονα

λόγο επιβεβλημένη, όταν πρόκειται για ζητήματα προστασίας αγαθών υπερσυννοριακής εμβέλειας, όπως είναι το περιβάλλον[[vi](#)].

## II. Η απόφαση *Gómez κ. Ισπανίας*

### α. Τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης

Τα βασικά πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης *Gómez κ. Ισπανίας* ήταν τα εξής[[vii](#)]: Η *Moreno Gómez* κατοικούσε σε ένα διαμέρισμα στη *Valencia* από το 1970. Οι τοπικές αρχές (Δημοτικό Συμβούλιο *Valencia*) αδειοδότησαν μετά το 1974 τη λειτουργία διαφόρων καταστημάτων νυκτερινής διασκέδασης στην περιοχή της κατοικίας της *M. Gómez*, τα οποία προκάλούσαν στους κατοίκους σοβαρές ενοχλήσεις και δυσχέρειες στον ύπνο τους κατά τις νυκτερινές ώρες.

Μετά από σχετικές διαμαρτυρίες, οι τοπικές αρχές αποφάσισαν το 1983 να μη επιτρέψουν τη λειτουργία νέων καταστημάτων νυκτερινής διασκέδασης. Ωστόσο, αυτή η απόφαση έμεινε ουσιαστικά ανεφάρμοστη, αφού εξακολούθησαν να εκδίδονται άδειες για τη λειτουργία τέτοιων καταστημάτων. Το 1997 η επίμαχη περιοχή κηρύχθηκε «ακουστικά κορεσμένη ζώνη» (“*zona acústicamente saturada*”), βάσει μιας τοπικής ρύθμισης του 1996, που είχε παράλληλα διαμορφώσει νέα όρια επιτρεπόμενου θορύβου.

Ωστόσο, σύμφωνα με επιστημονικές μετρήσεις ο θόρυβος στην περιοχή υπερέβαινε, και πάλι, τα επιτρεπόμενα όρια. Μάλιστα, το 1997 αδειοδοτήθηκε η λειτουργία ενός νέου κέντρου νυκτερινής διασκέδασης στο κτίριο όπου κατοικούσε η *M. Gómez*. Η άδεια αυτή ακυρώθηκε δικαστικά. Η *M. Gómez*

; *mez* άσκησε αγωγή, ζητώντας αποζημίωση από τις αρχές για τις δαπάνες στις οποίες είχε υποβληθεί, προκειμένου να μονώσει ηχητικά το διαμέρισμά της και να μειώσει την ενόχλησή της από τον υπερβάλλοντα νυκτερινό θόρυβο. Έχοντας

εξαντλήσει χωρίς επιτυχία τα εσωτερικά ένδικα μέσα, προσέφυγε στο ΕΔΑΔ.

### *β. Η ερμηνεία του άρθρου 8 ΕΣΔΑ*

Το ΕΔΑΔ εξέτασε αν τα παραπάνω πραγματικά περιστατικά συνιστούν παραβίαση του δικαιώματος της προσφεύγουσας στο σεβασμό της κατοικίας και της ιδιωτικής/οικογενειακής ζωής της σύμφωνα με το άρθρο 8 ΕΣΔΑ<sup>[viii]</sup>. Αρχικά το Δικαστήριο προσδιόρισε γενικά το πεδίο ισχύος της διάταξης. Οι σκέψεις του έχουν ιδιαίτερη σημασία, διότι αφ' ενός συνδέουν την προστασία της κατοικίας με την προστασία του περιβάλλοντος, αφ' ετέρου δίδουν έμφαση στις θετικές υποχρεώσεις των εθνικών αρχών.

Ειδικότερα, το Δικαστήριο συνέδεσε άρρηκτα την κατοικία με την ιδιωτική και οικογενειακή ζωή των δικαιούχων και προσέδωσε σε αυτή, πέραν της χωρικής, και μια ψυχολογική διάσταση: «Κατοικία είναι κατά κανόνα ο χώρος, η φυσικά καθορισμένη περιοχή, όπου αναπτύσσεται η ιδιωτική και οικογενειακή ζωή. Το άτομο έχει το δικαίωμα σεβασμού της κατοικίας του, με την έννοια του δικαιώματος όχι μόνο στην προκείμενη φυσική περιοχή αλλά και στην αδιατάρακτη απόλαυσή της». Αυτή η διττή διάσταση του δικαιώματος στην κατοικία συνοδεύεται από τον διαχωρισμό των προσβολών του σε υλικές και σε άυλες: «Οι προσβολές του δικαιώματος σεβασμού της κατοικίας δεν περιορίζονται στις συγκεκριμένες ή φυσικές προσβολές, όπως είναι η άνευ συναινέσεως είσοδος στην κατοικία του προσώπου, αλλά συμπεριλαμβάνουν και όσες δεν είναι συγκεκριμένες ή φυσικές, όπως είναι ο θόρυβος, οι εκπομπές, οι οσμές ή άλλες μορφές επέμβασης. Μπορεί να προκληθεί σοβαρή προσβολή του δικαιώματος σεβασμού της κατοικίας, εάν το πρόσωπο κωλύεται στην απόλαυση των προνομίων της κατοικίας του»<sup>[ix]</sup>.

Περαιτέρω, το δικαίωμα του άρθρου 8 ΕΣΔΑ δεν αναφέρεται μόνο στην αποχή του κράτους από επεμβάσεις στην οικεία ατομική σφαίρα εκτός εάν συντρέχουν οι όροι της §2, αλλά επιβάλλει και τη λήψη θετικών μέτρων εκ μέρους των δημοσίων αρχών για την προστασία της κατοικίας και της ιδιωτικής/οικογενειακής ζωής έναντι

άλλων ιδιωτών: «Παρ' ότι το αντικείμενο του άρθρου 8 είναι κατ' αρχήν η προστασία του ατόμου έναντι αυθαίρετων επεμβάσεων των δημοσίων αρχών, μπορεί αυτό να αφορά και τη λήψη μέτρων από τις αρχές για τη διασφάλιση του σεβασμού της ιδιωτικής ζωής ακόμη και στη σφαίρα των σχέσεων μεταξύ των ιδιωτών»<sup>[x]</sup>. Πρόκειται για την εγγυητική διάσταση ενός θεμελιώδους δικαιώματος κατ' αρχήν αμυντικού χαρακτήρα<sup>[xi]</sup>. Αν και το εγγυητικό περιεχόμενο του δικαιώματος απορρέει από την §1, οι αντίρροποι σκοποί της §2, που δικαιολογούν περιορισμούς της αμυντικής διάστασης του δικαιώματος, είναι αξιοποιήσιμοι και κατά τον καθορισμό των αναγκαίων θετικών ενεργειών των δημοσίων αρχών, στο πλαίσιο του συστηματικού προσδιορισμού του πεδίου ισχύος του άρθρου 8. Τα κριτήρια της συστηματικής οριοθέτησης του δικαιώματος στην κατοικία δεν διαφοροποιούνται δηλαδή ανάλογα με την αναφορά τους σε παραλείψεις ή σε εγγυητικές ενέργειες των δημοσίων αρχών. «Και στα δύο πλαίσια πρέπει να ληφθεί υπ' όψει η δίκαιη ισορροπία που πρέπει να επιτευχθεί μεταξύ των αντίρροπων συμφερόντων του ατόμου και της κοινωνίας ως συνόλου»<sup>[xii]</sup>.

### *γ. Η διαγνωσθείσα προσβολή της εγγυητικής διάστασης του δικαιώματος*

Με βάση τις παραπάνω γενικές σκέψεις σχετικά με την ερμηνεία του άρθρου 8 ΕΣΔΑ, το Δικαστήριο υπήγαγε τα πραγματικά περιστατικά της συγκεκριμένης υπόθεσης σε αυτή τη διάταξη, κρίνοντας πως οι ισπανικές αρχές την παραβίασαν. Ειδικότερα, σύμφωνα με την απόφαση οι

νυχτερινές ηχητικές ενοχλήσεις αποτελούν μορφές προσβολής του δικαιώματος στην κατοικία, εφ' όσον υπερβαίνουν ένα κατώφλιο (minimum) έντασης<sup>[xiii]</sup>. Ο προσφεύγων δεν χρειάζεται να αποδείξει τα συγκεκριμένα επίπεδα ηχητικής έντασης των οχλούντων θορύβων που εισέρχονται στην κατοικία του, καθώς τόσο οι γενικές μετρήσεις που έχουν ενεργηθεί στην ευρύτερη περιοχή όσο και ο χαρακτηρισμός αυτής, με πράξη της δημόσιας αρχής, ως «ακουστικά κορεσμένης ζώνης» δεν αφήνουν κανένα περιθώριο αμφιβολίας σχετικά με την υπέρβαση του κατωφλίου προσβολής του δικαιώματος<sup>[xiv]</sup>.

Το κρίσιμο ερώτημα, που απέμενε να εξετασθεί, ήταν αν αυτή η προσβολή μπορούσε να καταλογισθεί στις δημόσιες αρχές. Οι ακουστικές ενοχλήσεις της προσφεύγουσας δεν απέρρευσαν από ενέργειες των εγκαλούμενων τοπικών αρχών της *Valencia*, αλλά από πράξεις ιδιωτών (λειτουργία ιδιωτικών καταστημάτων διασκέδασης). Ωστόσο, αυτές οι προσβολές ανάγονταν στην εξουσιαστική σφαίρα των δημοσίων αρχών, καθώς οι τελευταίες δεν μερίμνησαν για την *πραγματική* μείωση των θορύβων από τις ιδιωτικές πηγές σε μέτρο συμβατό με την απόλαυση από την προσφεύγουσα των προνομίων της κατοικίας της. Η εισαγωγή δε ρυθμίσεων προστατευτικών των δικαιωμάτων που ερείδονται στο άρθρο 8 ΕΣΔΑ, ακόμη και αν ανταποκρίνεται σε αυτό το μέτρο, δεν είναι επαρκής αν δεν συνοδεύεται από την αποτελεσματική εφαρμογή των ρυθμίσεων από τις αρχές. «Οι κανόνες προστασίας των εγγυώμενων δικαιωμάτων έχουν μικρή σημασία, αν δεν εφαρμόζονται πλήρως»<sup>[xv]</sup>. Εν προκειμένω οι συνεχιζόμενες αδειοδοτήσεις της λειτουργίας οχλούντων καταστημάτων σε μια περιοχή εγνωσμένης υπέρβασης των αναγκαίων για την προστασία της κατοικίας ακουστικών ορίων αποτελούσε σαφή παραβίαση της εγγυητικής διάστασης του άρθρου 8 ΕΣΔΑ.

### III. Βασικές γραμμές της περιβαλλοντικής νομολογίας του ΕΔΔΑ

Από την απόφαση *Gómez κ. Ισπανίας* συνάγεται ότι η παράβαση από τις δημόσιες αρχές των εσωτερικών περιβαλλοντικών ρυθμίσεων που εγγυώνται την προστασία της κατοικίας συνιστά παραβίαση του άρθρου 8 ΕΣΔΑ. Ωστόσο, η προστασία του περιβάλλοντος δεν κατοχυρώνεται μόνο έναντι της εκτελεστικής εξουσίας εντός των διαφόρων εθνικών κανονιστικών πλαισίων. Οι κανονιστικές ρυθμίσεις ελέγχονται ως προς την ορθή χρήση της εθνικής νομοθετικής ευχέρειας και εντός των συμβατικών περιθωρίων<sup>[xvi]</sup>. Οι δημόσιες αρχές των κρατών-μελών δεν μπορούν π.χ. να μεταβάλλουν ανέλεγκτα τα κατώφλια των επιτρεπόμενων θορύβων ή άλλους περιβαλλοντικούς δείκτες, διότι τότε το άρθρο 8 ΕΣΔΑ δεν θα ανέπτυξε άμεση κανονιστική λειτουργία, αλλά θα υποβιβαζόταν σε μια γενική συμβατική επιφύλαξη υπέρ των εθνικών νομοθετικών πρωτοβουλιών.

Από την έως τούδε νομολογία του ΕΔΑΔ δεν μπορεί να συναχθεί κάποιο γενικό κριτήριο για τον καθορισμό των περιβαλλοντικών επιπτώσεων (θόρυβος, οσμές, απόβλητα κ.λπ.) που μπορούν, υπό προϋποθέσεις, να αποτελέσουν ανεπίτρεπτες προσβολές του δικαιώματος σεβασμού της κατοικίας. Πάντως, το Δικαστήριο δεν έχει επιδείξει καμία τάση περιορισμού του αντικειμενικού πεδίου ισχύος του δικαιώματος σε αυτό το επίπεδο, όπως θα μπορούσε να συναχθεί π.χ. από μια ενδεχόμενη διάκριση μεταξύ ουσιωδών και μη περιβαλλοντικών επιπτώσεων. Σε κάθε περίπτωση, η αναζήτηση ενός τέτοιου κριτηρίου δεν μπορεί παρά να εκκινεί από τον σαφώς ανθρωποκεντρικό χαρακτήρα της περιβαλλοντικής προστασίας στην ΕΣΔΑ, που προκύπτει από την ένταξη των περιβαλλοντικών αγαθών στο δικαίωμα προστασίας της κατοικίας και της ιδιωτικής/οικογενειακής ζωής [xvii]. Αξίζει να σημειωθεί ότι, κατά τη νομολογία, η ανθρωποκεντρική διάσταση του δικαιώματος προβάλλεται σε ένα κανονιστικό πεδίο ευρύτερο της προστασίας της υγείας [xviii].

Αντίθετα με την παραπάνω σχετική απροσδιοριστία ως προς τα κριτήρια των ανεπιθύμητων περιβαλλοντικών επιπτώσεων, το Δικαστήριο έχει αναφ

ερθεί με σαφήνεια στην υποχρέωση τεκμηριωμένης στάθμισης μεταξύ της περιβαλλοντικής έκφανσης του δικαιώματος στην κατοικία και του δημοσίου συμφέροντος, το οποίο αποτυπώνεται συνήθως με όρους οικονομικής ανάπτυξης. Με δεδομένο ότι σε πολλές περιπτώσεις εγκαταστάσεις και δραστηριότητες που συμβάλλουν στη γενική οικονομική ανάπτυξη έχουν αναπόφευκτα δυσμενείς περιβαλλοντικές επιπτώσεις [xix], κρίσιμη είναι η επίτευξη «δίκαιης ισορροπίας» μεταξύ της προστασίας του δικαιώματος στην κατοικία και του δημοσίου συμφέροντος. Μόνη η επίκληση λόγων οικονομικής ανάπτυξης δεν αδρανοποιεί τις εγγυήσεις της περιβαλλοντικής προστασίας. Αντίθετα, απαιτείται δίκαιη ισορροπία μεταξύ του ατομικού και του δημόσιου συμφέροντος, η οποία επιτυγχάνεται μόνο όταν επιλέγονται τεκμηριωμένα τα μέσα ανάπτυξης που έχουν τις λιγότερο δυσμενείς περιβαλλοντικές επιπτώσεις [xx]. Οι πράξεις δε των δημοσίων αρχών πρέπει να βασίζονται σε πλήρη γνώση των κρίσιμων δεδομένων και σε τεκμηριωμένη μελέτη τόσο της επιδιωκόμενης οικονομικής ανάπτυξης όσο και των πιθανών επιπτώσεων στα περιβαλλοντικά αγαθά, που συνυφαίνονται με το δικαίωμα σεβασμού της κατοικίας [xxi].

Μάλιστα, η ακριβής γνώση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων μιας οχλούσας εγκατάστασης ή δραστηριότητας αποτελεί το αναγκαίο υπόβαθρο για την τήρηση

των εγγυητικών υποχρεώσεων των δημοσίων αρχών και σε σχέση με την περιβαλλοντική πληροφόρηση των πολιτών[xxii]. Οι κάτοικοι μιας περιβαλλοντικά επιβαρυνόμενης περιοχής έχουν το δικαίωμα έγκαιρης και ακριβούς ενημέρωσης από τις αρμόδιες αρχές σχετικά με τις επικρατούσες συνθήκες και τους ενδεχόμενους κινδύνους που απορρέουν για αυτούς και τις οικογένειές τους[xxiii].

[i] Κατά τον *Eu. Βενιζέλο*, Το Αναθεωρητικό Κεκτημένο· Το συνταγματικό φαινόμενο στον 21ο αιώνα και η εισφορά της αναθεώρησης του 2001, Αθήνα/Κομοτηνή: Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2002, σ. 188-189, η συμβολή της αναθεωρητικής προσθήκης στο άρθρο 24 Σ. έγκειται στο ότι «η ρητή αυτή αναφορά τέμνει κάθε σχετική θεωρητική αμφισβήτηση», καθώς η κατοχύρωση του δικαιώματος συναγόταν ερμηνευτικά και πριν από την αναθεώρηση. Για την κατοχύρωση του δικαιώματος στο περιβάλλον και πριν από τη συνταγματική αναθεώρηση του 2001 βλ. *Γ. Παπαδημητρίου*, «Το Περιβαλλοντικό Σύνταγμα· Θεμελίωση, περιεχόμενο και λειτουργία» (Οκτώβριος 1994), <https://www.nomosphysics.org.gr>, όπου η σχετική προβληματική εντάσσεται στο συνολικό πλαίσιο του «περιβαλλοντικού Συντάγματος». Βλ., επίσης, *Τ. Κ. Βιδάλη*, «Πέρα από τον προστατευτισμό: Αναζητώντας μια ατομική ελευθερία στο περιβάλλον», ΤοΣ, Τα Εικοσάχρονα του Συντάγματος 1975, Αθήνα/Κομοτηνή: Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, σ. 53 επ.

[ii] Βλ. *Γλ. Σιούτη*, στο έργο: Κασιμάτη/Μαυριά, ΕρμηΣ, άρθρο 24 § 1, αρ. περιθ. 12 επ., όπου διακρίνονται τρεις κατηγορίες συνταγματικών περιβαλλοντικών ρυθμίσεων: α) όσες κατοχυρώνουν ευθέως δικαίωμα στο περιβάλλον, β) όσες εισάγουν απλώς κρατική υποχρέωση προστασίας του περιβάλλοντος, και γ) όσες αρκούνται στην προστασία του περιβάλλοντος μέσω άλλων συνταγματικών δικαιωμάτων, όπως είναι τα σχετικά με την προστασία της υγείας, της πολιτιστικής ανάπτυξης κ.λπ.

[iii] Το κείμενο αυτής της απόφασης, όπως και των υπολοίπων σχετικών αποφάσεων του ΕΔΑΔ που παραπέμπονται στη συνέχεια, βλ. σε: <https://www.echr.coe.int/echr>. Αποσπάσματα της απόφασης *Gómez/Ισπανία* έχουν δημοσιευθεί και σε: NJW 52/2005, σ. 3767-3769.

[iv] Τα προβλήματα ηχορύπανσης δεν προκαλούνται, βεβαίως, μόνο από τη λειτουργία τέτοιων καταστημάτων, αλλά από διάφορες δραστηριότητες που παρέχουν γόνιμα πεδία συνταγματικών σταθμίσεων. Βλ. ενδεικτικά τα ενδιαφέροντα πορίσματα του υπ' αριθμ. 17005/2003, 10873/1999 (17.12.04) και 11991/2003 (1.2.05) του Συνηγόρου του Πολίτη, σε: <https://www.nomosphysics.org.gr>

, με σχόλια *Χρ. Τσαϊτουρίδη*, τα οποία αφορούν, αντίστοιχα, τους ήχους από μηχανολογικές εγκαταστάσεις ναών (καμπάνες, μεγάφωνα) και τη μουσική από αναψυκτήρια εντός αισθητικού δάσους.

[v] Αντίστοιχος εμπλουτισμός των ερεισμάτων της ελληνικής περιβαλλοντικής νομολογίας μπορεί να επιτευχθεί και με την αξιοποίηση των σχετικών διατάξεων του πρωτογενούς κοινοτικού δικαίου. Για μια αναλυτική καταγραφή της νομολογίας που επικαλείται τις διατάξεις αυτές βλ. *Γ. Παπαδημητρίου*, «Η επίδραση των καταστατικών Συνθηκών της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην περιβαλλοντική νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας» (Ιανουάριος 2006), <https://www.nomosphysis.org.gr> ,, όπου επισημαίνονται πάντως τα συλλογιστικά ελλείμματα αυτής της νομολογίας, καθώς αναφέρονται συνήθως συμβατικά οι κοινοτικές διατάξεις, χωρίς να ερμηνεύονται δημιουργικά και να συσχετίζονται με τις οικείες συνταγματικές διατάξεις.

[vi] Η σχετική νομολογία μπορεί να αξιοποιηθεί και για την παροχή συμβατικών ερεισμάτων στην προστασία του δικαιώματος στην υγεία. Βλ. σχετικά *Απ. Ν. Παπακωνσταντίνου*, Το κοινωνικό δικαίωμα στην υγεία· συνταγματική θεμελίωση, Αθήνα/Κομοτηνή: Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2005, σ. 32. Η υπερσυνοριακή διάσταση του δικαιώματος στην υγεία ενισχύεται ανάλογα με την αύξηση των διασυνοριακών μετακινήσεων των πολιτών και των διατροφικών προϊόντων (μετανάστευση, διεθνείς εμπορικές συναλλαγές).

[vii] Βλ. §§ 8 επ. της απόφασης.

[viii] Το άρθρο αυτό ορίζει ότι:

«1. Παν πρόσωπον δικαιούται εις τον σεβασμόν της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής του, της κατοικίας του και της αλληλογραφίας του.

2. Δεν επιτρέπεται να υπάρξη επέμβασις δημοσίας αρχής εν τη ασκήσει του δικαιώματος τούτου, εκτός εάν η επέμβασις αύτη προβλέπεται υπό του νόμου και αποτελεί μέτρον το οποίον, εις μίαν δημοκρατικήν κοινωνίαν, είναι αναγκαίον δια την εθνικήν ασφάλειαν, την δημοσίαν ασφάλειαν, την οικονομικήν ευημερίαν της χώρας, την προάσπισιν της τάξεως και την πρόληψιν ποινικών παραβάσεων, την προστασίαν της υγείας ή της ηθικής, ή την προστασίαν των δικαιωμάτων και ελευθεριών άλλων».

[ix] Βλ. § 53 της απόφασης. Πρβλ., *Π. Δ. Δαγτόγλου*, Συνταγματικό Δίκαιο. Ατομικά Δικαιώματα, Αθήνα/Κομοτηνή: Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2005, αρ. περιθ. 517, όπου οι ενοχλήσεις από υπερβολικό θόρυβο, οσμές, δονήσεις κ.λπ. θεωρείται ότι δεν συνιστούν παραβίαση του άρθρου 9 Σ., αλλά «[π]ροστασία στις περιπτώσεις αυτές μπορεί να παράσχει το δικαίωμα της ιδιοκτησίας ή το δικαίωμα ιδιωτικής και

οικογενειακής ζωής». Για το εκτενέστερο εύρος του δικαιώματος στην κατοικία, κατά το άρθρο 8 ΕΣΔΑ, σε σχέση με το άσυλο της κατοικίας βλ. Λ.-Α. Σισιλιάνου, «Η προστασία του περιβάλλοντος και η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Η εξέλιξη της νομολογίας ως την υπόθεση *López Ostra*» (Απρίλιος 1996), <https://www.nomosphysis.org.gr>, III.3.α.ι.

[x] Βλ. § 55 της απόφασης.

[xi] Βλ. Αρ. Μάνεση, *Συνταγματικά Δικαιώματα*, (α΄) Ατομικές ελευθερίες<sup>4</sup>, Θεσσαλονίκη: Εκδοτ. Οίκος Σάκκουλα, 1982, σ. 23-24· Δ. Θ. Τσάτσου, *Συνταγματικό Δίκαιο*, (Γ΄) Θεμελιώδη Δικαιώματα, (I) Γενικό Μέρος, Αθήνα/Κομοτηνή: Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 1988, σ. 216-217.

[xii] Βλ. § 55 απόφασης.

[xiii] Βλ. § 58 απόφασης.

[xiv] Βλ. § 59 απόφασης.

[xv] Βλ. § 61 απόφασης.

[xvi] Βλ. απόφαση ΕΔΑΔ, της 9.12.94, επί της υποθέσεως *López Ostra/Ισπανία*, § 55. Για τη συμβολή στην ερμηνεία του άρθρου 8 ΕΣΔΑ αυτής της, επίσης, σημαντικής απόφασης βλ. Λ.-Α. Σισιλιάνου, «Η προστασία του περιβάλλοντος ...», όπ. π. (σημ. 9), III.

[xvii] Για τη διάκριση μεταξύ της ανθρωποκεντρικής και της οικολογικής προσέγγισης του περιβάλλοντος βλ. Γλ. Σιούτη, σε: Κασσιμάτη/Μαυριά, ΕρμηΣ, άρθρο 24 § 1, αρ. περιθ. 3-5.

[xviii] Βλ. απόφαση *López Ostra*, όπ.π. (σημ. 16), § 51: «Φυσικά, η σοβαρή περιβαλλοντική μόλυνση μπορεί να επηρεάσει την ευζωία του ατόμου και να αποτρέψει την απόλαυση της κατοικίας του στο πλαίσιο της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής του, χωρίς ωστόσο να κινδυνεύσει σοβαρά η υγεία του» (πλαγιογρ. προστεθ.).

[xix] Βλ. απόφαση ΕΔΑΔ, της 21.2.90, επί της υποθέσεως *Powell/ Ηνωμένο Βασίλειο*, § 42.

[xx] Βλ. απόφαση ΕΔΑΔ, της 2.10.01, επί της υποθέσεως *Hatton κ.α./Ηνωμένο Βασίλειο*, § 97.

[xxi] Βλ. απόφαση *Hatton*, όπ.π. (σημ. 20), §§ 97, 100, 102, 103, 106.

[xxii] Το δικαίωμα περιβαλλοντικής πληροφόρησης, στο ελληνικό συνταγματικό δίκαιο, θεμελιώνεται συνδυαστικά στα άρθρα 10 § 3, 5Α § 1 και 24 § 1 Σ. Βλ. σχετικά Π. Λαζαράτο, στο έργο: Κασιμάτη/Μαυριά, άρθρο 10, αρ. περιθ. 88.

[xxiii] Βλ. απόφαση ΕΔΑΔ, της 19.2.98, επί της υποθέσεως *Guerra κ.α./Ιταλία*, § 59-60.